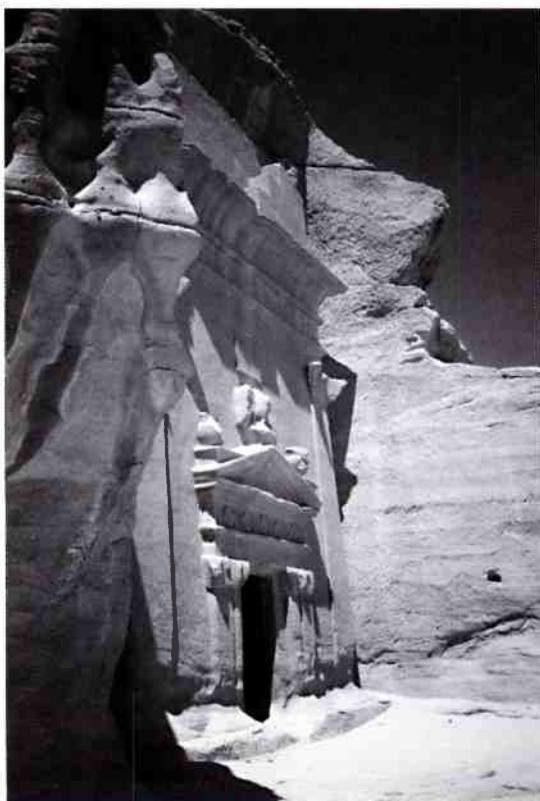

En arabisk förmoder

Att peka ut en arabisk kvinna som genom historien framstått och alltfört framstår som en ledstjärna är inte en lätt uppgift. Raden av sådana kvinnor, kända i arabvärlden men ganska okända för oss i väst, är nämligen lång. Men om vår avsikt är att lyfta fram en av de tidigaste kvinnliga litterära pionjerna, finner vi ett namn som araberna utan tvekan tillmäter särskild vikt: Tumādir bint ʿAmr ibn al-Hārith ibn al-Sharīd. Bäst känd är hon under smeknamnet al-Khansāʾ.

Madain-Saleh, Saudiarabien.
Foto: Kerstin W Shands.

Al-Khansāʾ föddes strax före den islamiska epokens inträde i historien under 500-talets senare del inom stammen Banu Sulaym på den arabiska halvön. Eftersom araberna av traditionen gav smeknamn som anspelade på någon särskild egenskap hos bäraren har det spekulerats i betydelsen av al-Khansāʾ i det här fallet. Den populäraste teorin är att namnet, vars innebörd kan tolkas som "den trubbnästa" eller "den uppnästa" anspelar på bärarens särskilda skönhet. En liten trubbig uppnäsa var mera exotiskt och ovanligt och därmed mera attraktivt i det samhälle som al-Khansāʾ levde i.

Sin berömmelse vann al-Khansāʾ genom sina beryktade sorgedikter vari hon besjunger och hyllar sina bröder Šakhr och Muʿāwiya som hon älskade högt. I det förislamiska stam-samhälle al-Khansāʾ levde i var poesin och dikten ett av de viktigaste medierna för att sprida information, bevara stammens historia och upprätthålla traditionen och ordningen. De skickligaste poeterna vann ryktbarhet, ära och makt. Stammens rykte låg ju i poetens händer eftersom han kunde sprida dikter av hyllning eller smälek om de skilda stammarna och deras ledare. Den här typen av diktning låg egentligen utanför kvinnornas sfär. Det fanns dock en poesiform där kvinnor kunde vinna insteg och det var just sorgedikten eller elegin med hyllningen till en fader, broder, son eller nära anhörig som stupat i strid. Diktformen heter *marthiya* på arabiska. Al-Khansāʾ har genom tiderna stått som föredöme för den yppersta poesin i den här klassen allt sedan hon för mer än tusen år sedan vann ryktbarhet för sina elegier till bröderna. I modern tid har framstående arabiska kvinnliga författare och litteraturforskare liknat sig själva vid al-Khansāʾ som de betraktar som en pionjär och intellektuell förebild.

Det finns många berättelser om al-Khansā', hennes skönhet, godhet, moraliska resning och poetiska briljans. Att bedöma vad som är folklig legend, dikt eller data är kanske omöjligt. Men om vi tar fasta på det som idag står kvar som hennes största bedrift, nämligen att befästa sin position i den prestigefyllda ringen av poeter, kan berättelsen om poesirecitationstävlingen på torget i 'Ukāz vara spännande och rolig att uppmärksamma. Traditionellt samlades de arabiska stammarna i staden 'Ukāz varje år nära Mekka. Vid torget reciterade poeterna sina yppersta dikter. Om dikterna ansågs högklassiga kunde åhörarna lära sig dem utantill och så fördes både dikten med dess budskap vidare. Det berättas att en av tidens berömda poeter vid namn al-Nābigha hade sitt tält uppspant på en särskild plats vid torget. Där reciterade poeterna sin poesi och al-Nābigha utsåg därvid årets vinnare. När al-Khansā' hade reciterat sin dikt lär al-Nābigha ha utbrustit ungefär: Hade inte den

blinde poeten al-A'šhā kommit före dig och reciterat sin dikt hade jag korat dig till årets vinnare! Al-A'šhā var en berömd manlig poet samtida med al-Khansā'.

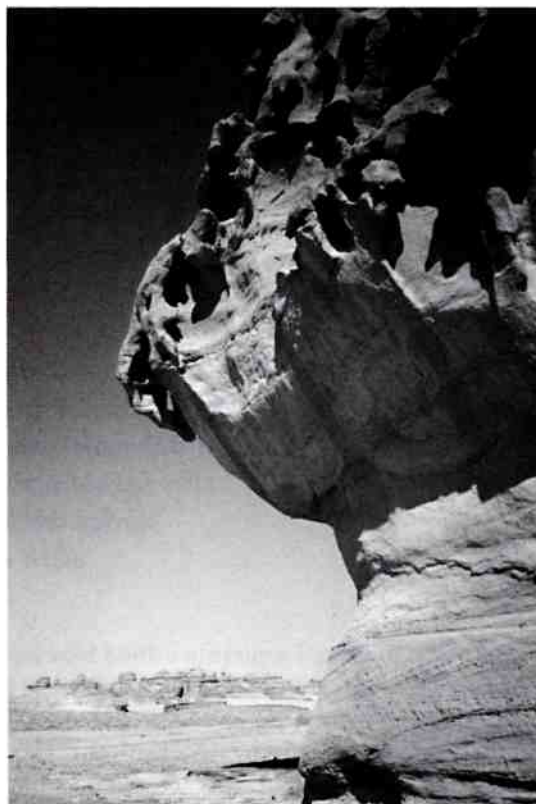
Med den islamiska epokens inträde anslöt sig al-Khansā' till muslimerna. Al-Khansā's första make var begiven på spel och anammade inte islam vilket sägs ha tagit hårt på henne. Med honom fick al-Khansā' en son. Efter att ha skilt sig gifte hon om sig och fick fyra söner och en dotter i det andra äktenskapet. Alla hennes söner stupade i slag mellan muslimer och de oomvända.

Det sägs att hon aldrig sörjde någon lika djupt som sina älskade bröder Šakhr och Mu'āwiya för vilka hon varit både som en mor och syster eftersom deras mor dog när syskonen var i späda ålder. I populära arabiska texter om al-Khansā' framgår det att en viktig anledning till hennes djupa sorg över brödernas bortgång bottnade i att de aldrig hunnit omfatta den islamiska tron. Sönerna däremot

Madain-Saleh, Saudiarabien.
Foto: Kerstin W Shands.

dog alla i strid för Guds sak och Hans rikets utbredning. Därför kunde hon vara trygg i sin förvissning över att de befann sig i frid hos sin Herre och Skapare. Själv dog al-Khansā' 644 e Kr, tjugotvå år efter den islamiska tideräkningens början 622.

Madain-Saleh, Saudiarabien.
Foto: Kerstin W Shands.